

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนา
กับการจัดการศึกษา

โดย

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)

เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

๒๕๕๓.๓๖๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ส ๖๕๑ บ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา
กรุงเทพฯ : สกศ., ๒๕๕๖
.....หน้า.
ISBN 974-9553-28-4
๑. พระพุทธศาสนากับการศึกษา ๒. ปื่อเรื่อง .

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

โดย พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)

เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม

เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ ๔๒/๒๕๕๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

จำนวนพิมพ์

๒,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์และเผยแพร่

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๒๖๖๘ ๗๑๒๓ ต่อ ๒๕๑๕, ๒๕๑๗

โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๒๗๘๗

Web Site : <http://www.onec.go.th>

ผู้พิมพ์

บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

๒๑/๒๓๒-๔ ซอยคลองหนองใหญ่

ถนนวงแหวน เขตบางแค กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

โทร. ๐ ๒๘๐๓-๒๖๙๔-๗ โทรสาร ๐ ๒๘๐๓๔๔๐๑

คำนำ

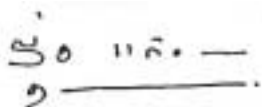

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา ในปีงบประมาณ ๒๕๔๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัด ๓๐ วัด ทั่วประเทศ ซึ่งได้รับความเมตตาจากพระเถระผู้ใหญ่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นคณะกรรมการดำเนินงานโครงการและให้คำปรึกษาแก่คณะทำงานมาโดยตลอด

ในโอกาสที่พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นประธานกรรมการดำเนินงานโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา ได้ปาฐกถาธรรมพิเศษและให้สัมภาษณ์ในโอกาสต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา รวมทั้งการดำเนินงานโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่

ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พิจารณาเห็นว่า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้ขออนุญาตพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) จัดพิมพ์เผยแพร่คำบรรยายเพื่อประโยชน์ต่อวัดในโครงการฯ และวัดที่เป็นเครือข่าย ตลอดจนนักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้รับทราบและนำไปประยุกต์เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป

สำนักงานฯ ขอกราบขอบพระคุณพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) เป็นอย่างสูงที่อนุญาตให้สำนักงานฯ จัดพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

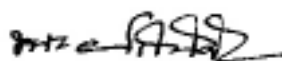
คำปรารภ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) มี
อุตสาหกรรมกล้านั้นที่กบพหสัมพันธ์และปาฐกถาพิเศษเกี่ยว
กับเรื่องการศึกษาที่ไปพูดไว้ในที่ต่างๆ มาอดความเย็บเป็น
เล่มไว้ โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะพิมพ์ไว้เป็นหลักฐานและเผย
แพร่ให้กว้างไกลออกไป ความจริงพหสัมพันธ์ก็ดี ปาฐกถา
พิเศษก็ดีที่พูดไว้ นั้น นอกจากจะว่าไปตามบทที่กำหนดให้แล้ว
ส่วนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นเข้าไว้ด้วย แต่เมื่อย้อนกลับมา
ดูใหม่ก็พบว่าความสมบูรณ์ในเนื้อหายังไม่แน่นอนพอ เนื่องจาก
ในขณะพูดนั้นถูกจำกัดด้วยเวลา จึงไม่อาจขยายรายละเอียด
ให้สมบูรณ์ได้ แต่คิดว่าผู้รู้ทั้งหลายอ่านแล้วคงต่อยอดเองได้
โดยไม่ยากนัก

อันความคิดเห็นของคนเรานั้น หากแสดงออกมาแล้ว
ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานก็สูญสิ้นไปตามกาลเวลา เมื่อมี
การบันทึกหรือพิมพ์เป็นเล่มไว้ อาจเป็นหลักฐานสำคัญใน

อนาคตได้ จึงขออนุโมทนาต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ(สทศ.) ที่ให้เกียรติต่อบัณฑิตเห็นต่างๆ โดยรวบรวม
จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มไว้อย่างที่เห็น หวังว่าคงสำเร็จประโยชน์
ตามควร

(พระธรรมกิตติวงศ์)

วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพฯ

๒๓ มกราคม ๒๕๔๖

สารบัญ

คำนำ	ก
คำปรารภ	ค
● พระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา	๑
● การจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม	
บองวัดในพระพุทธศาสนา	๑๓
● พระสงฆ์กับการศึกษาไทย.....	๑๙
กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม	
บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน	๔๔
ภาคผนวก	
● ประวัติและผลงานของพระธรรมกิตติวงศ์.....	๕๗

พระพุทธศาสนา กับการจัดการศึกษา

● ขอเรียนถามพระคุณเจ้า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความสำคัญกับบทบาทของศาสนามากขึ้น สถาบันศาสนาเตรียมตัวที่จะรองรับการให้ความสำคัญตรงนี้มากขึ้นมากน้อยเพียงใด อย่างไร

ขอเจริญพร ในเรื่องนี้ความจริงคณะสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงมานานแล้ว ก่อนมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ เสียอีก คือคณะสงฆ์ได้จัดการศึกษาให้แก่ภิกษุสามเณรที่เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” ซึ่งมีทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณร

๑ ถอดความจากการสัมภาษณ์พระธรรมกิตติวงศ์ โดย คุณศิริบุรณ์ ณัฐพันธ์ ในรายการเช้าวันนี้ วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ สนามเป้า กรุงเทพมหานคร

2 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ตามธรรมเนียมที่ว่า “บวชเรียน” และเพื่อเตรียมบุคลากรให้มีคุณภาพเข้าไว้ใน การธำรงรักษาและเผยแผ่ศาสนา แต่การจัดการศึกษาของพระสงฆ์เป็นไปแบบเจียบๆ ไม่ค่อยมีเครือข่ายประชาสัมพันธ์ และไม่ค่อยได้มีบทบาททำงานช่วยเหลือในการจัดการศึกษาของบ้านเมืองมากนัก แม้จะมีอยู่บ้างก็ไม่ค่อยรู้จักกัน เหมือนกับสร้างขวดน้ำไว้ใบหนึ่ง ในขวดมีน้ำเต็ม แต่ขวดใบนั้นมีปากขวดที่เล็กมาก น้ำมีโอกาสไหลออกจากขวดได้น้อยมาก คือในวงการสงฆ์มีพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ที่เป็นบัณฑิต ที่จบเปรียญสูงๆ และที่มีความรู้ระดับนักธรรมจำนวนมาก แต่ท่านไม่ค่อยได้มีโอกาสทำงาน โอกาสที่จะได้ไปเผยแผ่ศาสนาในสถาบันการศึกษามีน้อย เพราะว่าบางโรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ท่านไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เพราะฉะนั้น จึงดูเหมือนว่าสถาบันศาสนาจะไม่ค่อยมีบทบาทในเรื่องการศึกษามากนัก ไม่เหมือนสมัยก่อนที่พระสงฆ์มีบทบาทในเรื่องนี้มาก ทั้งๆ ที่ความจริงทางศาสนาก็เตรียมพร้อมอยู่แล้ว เมื่อมีโอกาสก็สามารถทำงานได้ทันที

● ในส่วนของบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความปรารถนาที่จะออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่น้อยเพียงใด

ความจริงเป็นหน้าที่ของพระอยู่แล้ว ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ก่อน การจัดการศึกษา

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา □ 3

ที่เรียกว่า “การศาสนศึกษา” นั้น ท่านจัดโดยมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ

ระดับที่ ๑ จัดเพื่อตัวบุคคล

ระดับที่ ๒ จัดเพื่อพระศาสนา

ระดับที่ ๓ จัดเพื่อสังคม

การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล คือภิกษุสามเณรทุกรูป ที่บวชมาจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย การศึกษาพระวินัยก็คือศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำให้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด คือหลุดพ้นจากความทุกข์ เช่น ศึกษาและปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นการจัดให้เฉพาะตัวบุคคล ได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ และเอาตัวรอดได้ โดยจะเรียนตามอัธยาศัย เรียนจากตำรา หรือจากครูอาจารย์ก็ได้

การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา คือจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงดำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเอาไว้ ได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนก็มีเนื้อหาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนกัน เรียนเพื่อรักษา

4 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พระพุทธศาสนา เรียกกันว่าเรียนพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธศาสนาตำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุกวันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดพัฒนาตลอดมา ก็เพราะได้อาศัยการศึกษาเล่าเรียนแบบนี้

การจัดการศึกษาเพื่อสังคม การศึกษาแบบนี้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมคือลูกชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา กล่าวคือสมัยแรกๆ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ทำให้ลูกชาวบ้านผู้ใฝ่รู้แต่ยากจนไม่มีโอกาสได้เรียน จึงอาศัยมาบวชเป็นสามเณรจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกกันว่า **“พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ”** คือเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมตามแบบที่ ๒ เมื่อเรียนจบแล้วก็สึกหาลาเพศไป และสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นผลเมืองดีของชาติต่อไปได้ การจัดการศึกษาแบบนี้ จึงเป็นการช่วยเหลือสังคมหรือผลิตคนที่มีคุณภาพให้สังคมได้ทางหนึ่ง

ยังมีการจัดการศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่นับเข้าในระดับนี้คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองแห่งนี้สอนระดับปริญญา พื้นฐานของภิกษุสามเณรที่จะเข้าเรียนต้องผ่านการศึกษา ๓ ระดับข้างต้นมาก่อน การจัดการ

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา □ 5

ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เพื่อผลิตพระบัณฑิตออกไปรับใช้
พระศาสนาและช่วยเหลือสังคม คือเมื่อเรียนกันจบแล้วหาก
ยังบวชอยู่ไปก็รับใช้พระศาสนา หากสึกออกไปก็ไปรับใช้สังคม
เป็นประโยชน์ต่อสังคม

สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการ
ศึกษาให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด มี
พระเป็นผู้สอนหรือควบคุมดูแลใกล้ชิด โดยเปิดวัดให้เป็น
โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโรงเรียนการกุศล
ของวัด เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ระบบนี้คณะสงฆ์ทำมา
ก่อนจะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แต่
เมื่อพระราชบัญญัตินี้ออกมาก็จะเอื้อประโยชน์แก่การจัดการ
ศึกษาระบบนี้ให้มีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้รับ
ผลมากขึ้น มีประโยชน์มากขึ้น ตามพระราชบัญญัติระบุว่าวัด
สามารถจัดการศึกษาโดยนำเด็กเข้ามาเรียนในวัดได้ รัฐจะ
สนับสนุนเต็มที่ ซึ่งการจัดการสงเคราะห์เรื่องการศึกษาแก่
เยาวชนอย่างนี้วัดจำนวนมากก็จัดทำดำเนินการกันอยู่แล้วไม่
น้อย กระจายอยู่ทั่วประเทศ นับร้อยนับพันแห่ง แต่ก็ยังไม่
เพียงพอ โดยเฉพาะที่วัดราชโอรสารามทำมานานแล้ว แต่ทำ
ในรูปของการส่งพระไปสอนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด นำ
นักเรียนเข้ามาในวัดนุ่งขาวห่มขาว ถือบิณฑบาต ปฏิบัติกรรมฐาน

6 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ใช้เวลา ๒ คืน ๓ วัน จัดเป็นรุ่นตลอดทั้งปี เวียนกันไป และต้องทำอย่างนี้คนละ ๑ ครั้งต่อปี นอกจากนั้นยังกำหนดให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาและสอบกัน ปรากฏว่าก่อนจบ ม.๖ มีนักเรียนสอบได้ชั้นธรรมศึกษาเอกจำนวนไม่น้อย การทำแบบนี้เป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำไปทำางยาเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย

● ขณะนี้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเน้นการสอนศาสนากับการปฏิรูปการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการที่พระคุณเจ้ากล่าวมาแล้วดำเนินการได้เลขหรือไม่

ได้เลย แต่ก็มีข้อแม้อยู่ คือตามปกติวัดก็มีขอบเขตจำกัดของวัด ทางพระจะไปเรียกร้องมากขอมากก็ไม่ได้ แม้อยากจะทำอยากจะช่วยแต่ไม่มีโอกาสก็ทำไม่ได้ ก็อยู่ที่รัฐจะเปิดโอกาสให้ โรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ วัดเปิดอยู่แล้ว จะพบกันครึ่งทางก็ได้ คือวัดเปิดให้เด็กเข้ามาเรียนรู้ในวัด หรือโรงเรียนเปิดโอกาสให้พระที่มีความรู้เข้าไปสอนในโรงเรียน ก็เป็นอันสำเร็จทั้งนั้น ในขณะที่บางวัดสถานที่อาจจะยังไม่พร้อมเพราะยังไม่ทราบโครงการ แต่ก็สามารถจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กได้ตามแบบการเรียนสมัยใหม่ สำหรับบางวัดมีความพร้อม เช่นที่โรงเรียนวัดราชโอรส ห้องเรียนวิชาพระพุทธศาสนาทำไว้อย่างดี ติดแอร์และปูพรมให้ มีพระไปสอน นั่งเรียนกัน

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา □ 7

กับพื้นแบบธรรมชาติ นี่เป็นวิธีหนึ่ง บางวัดบางแห่งจัดบรรยากาศสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้ยอดเยี่ยมมาก นั่งเรียนกันภายใต้ต้นไม้ที่ร่มรื่น เงียบสงบ บรรยากาศดี อย่างนี้ถ้ารัฐสนับสนุนให้ดี โรงเรียนทำความตกลงกับวัดให้ดี ก็จะสามารถช่วยเหลือเด็กช่วยเหลือระบบการเรียนรู้ยุคปฏิรูป การศึกษาได้ดีทีเดียว

● **การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้แก่พระภิกษุ สามเณร คือการศาสนศึกษาจะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐเหมือนกับของฆราวาสหรือไม่ ในด้านใดบ้าง เพราะคิดว่างบประมาณที่มีอยู่ไม่เพียงพอให้พระสงฆ์นำไปใช้ในการจัดการศึกษาเท่าใดนัก**

ที่ผ่านมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นไปแบบตามมีตามเกิด งบประมาณไม่เพียงพอ ต้องช่วยเหลือตัวเองมาก ผลจึงออกมาไม่ได้มากเท่าที่ควร แต่คิดว่าเมื่อมีการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งกำหนดไว้ว่ารัฐต้องสนับสนุนงบประมาณ การจัดการศาสนศึกษาคงได้รับงบประมาณเต็มเม็ดเต็มหน่วย พระสงฆ์ที่ท่านจัดการศึกษาและรักการศึกษาท่านก็หวังและรอคอยตรงจุดนี้กันอยู่

● ที่ผ่านมารองเรียนที่สอนศาสนาสอนเฉพาะทฤษฎี
อยากให้เห็นสอนการปฏิบัติให้มากขึ้น เพราะบางครั้งเด็กก็
ไม่เข้าใจคำสอนบางคำ และอยากให้เห็นสอนวิปัสสนาในภาค
ปฏิบัติไม่ไปห้านปรีชคืออย่างเดียว

ข้อนี้เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ต้องทำความเข้าใจกันก่อน
ความจริงพระสงฆ์เองก็มีข้อจำกัดในการไปสอนในโรงเรียน
โดยเฉพาะการสอนกรรมฐาน คือพระสงฆ์มีไม่พอที่จะเข้าไป
สอนในโรงเรียนทุกแห่งได้ ภิกษุสามเณรในแต่ละปีมีประมาณ
๓ แสนรูป แต่เป็นพระผู้ใหญ่ที่ทำงานคณะสงฆ์บ้าง เป็นพระ
ชราภาพบ้าง กำลังศึกษาเล่าเรียนเองบ้าง เป็นสามเณรเล็กๆ
บ้าง ที่มีศักยภาพและมีเวลาพอที่จะไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ
ได้ก็มีเป็นหมื่นรูปเท่านั้น แต่โรงเรียนในประเทศทุกระดับมี
มากกว่านั้นอีก ดังนั้นจำต้องผลิตพระสงฆ์ที่เป็นครูสอนให้มาก
ขึ้น พระที่เรียนจบการศึกษาก็ไปว่าจะเป็นครูสอนได้ทุกรูป
เพราะยังมีได้เรียนรู้หลักการสอนโดยเฉพาะเลย แม้ให้ท่านไป
สอนก็คงสอนไม่ได้ดีเท่ากับพระที่เรียนรู้หลักการเป็นครูมาแล้ว
เหมือนผู้ที่เรียนเก่งจบปริญญามาก็ไปว่าจะสามารถเป็นครูที่ดี
ได้ทุกคนไป ข้อนี้ก็ต่ออาศัยรัฐเข้าไปช่วยเหลือโดยการ
จัดสรรงบประมาณสำหรับสร้างพระสงฆ์ที่มีคุณภาพให้มากขึ้น
แม้ทางคณะสงฆ์จะทำอยู่ก็ยังไม่พอยุติเนื่องจากต้องใช้

ทุนรอนมาก เมื่อของพระไม่พอก็ต้องพึ่งรัฐบ้าง ทั้งนี้ก็เพื่อ
รัฐนั่นเอง โดยอาศัยพระเป็นผู้ช่วย

สำหรับการสอนวิชาจริยธรรมและวิชาวิีสสนาแก่เด็ก
นั้นเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ขอพูดตรงๆ ว่าการที่จะทำให้เด็กดีมี
คุณภาพตามอุดมการณ์ที่ว่า “เก่ง ดี มีความสุข” นั้น “ดี” จะ
ต้องมาจากกรรมฐาน ต้องเริ่มต้นที่กรรมฐานคือต้องฝึกฝน
จิตก่อน ถ้าจิตของเด็กสงบได้ อ่อนลงได้ เก่งก็จะตามมา
เพราะเขาจะมีสมาธิในการเรียนมากขึ้นและไม่ติดอบายมุขทั้ง
หลาย และคำว่า “ดี” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงเป็นคนที่
มีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน มีความซื่อสัตย์สุจริตอย่างเดียว
แต่ต้องดีเพราะผ่านกระบวนการฝึกจิตมาแล้ว ถ้าจิตของเด็ก
อ่อนลง สมาธิก็แข็งขึ้น เก่งก็จะตามมา ดี และความสุขก็จะ
ตามมา การศึกษาในอดีต ดูเหมือนว่าจะหลงทางกันมานานแล้ว
คือไปเน้นที่ความเก่ง เน้นแต่คนเก่ง จึงพยายามสร้างเด็กให้
เรียนเก่ง คนเก่งจึงมีมาก คนดีก็มีเหมือนกัน แต่เป็นคนดีที่มี
คุณธรรมภายนอก คือกิริยามารยาท มิได้เน้นพัฒนาจิต
ภายในหรือจิตวิญญาณ ดังนั้นการศึกษาสมัยใหม่ควรจะได้
เน้นเรื่องการฝึกจิตให้มาก เพราะเป็นเรื่องสำคัญมาก หากเน้น
เพียงให้ดีภายนอกอย่างเดียวก็อาจจะดีได้ไม่ตลอด ต่อไปเมื่อ
เจอสิ่งแวดล้อมที่ชั่วร้ายเข้าก็จะควบคุมจิตไม่ได้ดีก็จะ

ลบเลือนหรือกลายเป็นอื่นไป

● **การที่จะให้พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนเห็นด้วยมาก แต่จะต้องระวังเรื่องการควบคุมความประพฤติของเด็กๆ ค่อยพระสงฆ์ให้อยู่ในกรอบที่ติงามด้วย**

ข้อนี้ก็ห่วงกันอยู่ทั่วไป มิใช่จะควบคุมแต่เฉพาะเด็กเท่านั้น แม้พระสงฆ์ผู้เข้าไปสอนในโรงเรียนก็ต้องควบคุมเช่นกัน เพราะส่วนใหญ่ก็จะเป็นพระหนุ่มวัยรุ่น อันนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมและกิเลสตลอดถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็ต้องควบคุมกัน วิธีที่ดีที่สุดก็คือต้องควบคุมที่จิตก่อน ทั้งครูและนักเรียนต้องฝึกฝนเรื่องจิตโดยต้องปฏิบัติตามฐานให้จิตสงบให้มีสติทุกเมื่อด้วยกันทั้งสองฝ่าย ปัญหาที่วิตกกันก็จะคลี่คลายลงได้

● **การจัดการศึกษาด้านศาสนาควรพัฒนาบุคลากรก่อนเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะการพัฒนาครูผู้สอน การพัฒนาหลักสูตรถ้ามีเนื้อหาวิชาการมากเกินไป นักเรียนจะไม่อยากเรียน**

ถูกต้องที่สุด การจัดการศึกษาด้านศาสนาจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ ผู้สอนก็ต้องมีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะเพราะวิชาการด้านศาสนาเป็นวิชาเฉพาะทาง มิใช่สอนกันได้ทุกคน ที่กล่าวนี้มีไว้ดูแลครูที่สอนวิชาศาสนาอยู่ที่บางท่านสอน

ไม่ได้ดีหรือสอนให้เด็กรู้เรื่องไม่ได้ ทำให้เด็กไม่อยากเรียน มิใช่อยู่ที่หลักสูตรมีเนื้อหาเกินไป แต่เนื่องมาจากครูผู้สอน ไม่มี พื้นฐานวิชาด้านศาสนาหรือวิชาศีลธรรมมากนัก ทำให้ผู้เรียน และผู้สอนมีความรู้พอๆ กัน คืออ่านจากตำราไปพร้อมๆ กัน

มีความคิดมานานแล้วว่าต่อไปนี้จะขอให้รัฐ ดำเนินการ ๒ อย่างคือ

๑. ให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถาบัน การศึกษาระดับสูง เพื่อผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาให้ มากขึ้น มหาวิทยาลัยสงฆ์และสำนักเรียนต่างๆ ที่ผลิตพระใน ระดับนี้ยังไม่สามารถผลิตได้มากตามที่ต้องการ จำต้องอาศัย สถาบันการศึกษาระดับสูงที่รัฐจัด

๒. ขอให้รับครูที่เรียนจบวิชาพระพุทธศาสนาไปสอนใน โรงเรียนทุกระดับ คือผู้ที่จบสอนวิชาศีลธรรมหรือวิชาพระพุทธ- ศาสนานั้นขอให้เป็นครูที่เรียนจบตามข้อ ๑. เท่านั้น คล้ายกับ ให้เป็นอนุศาสนาจารย์ประจำโรงเรียนเหมือนกับอนุศาสนาจารย์ ของทหาร โดยกำหนดคุณสมบัติพิเศษ ไม่เหมือนอาจารย์ทั่วไป จะเรียกว่า “ครูอนุศาสนาจารย์” หรือเรียกอย่างอื่นก็ได้ ครู อนุศาสนาจารย์นี้จะทำหน้าที่ทั้งเป็นครูผู้สอนวิชาศีลธรรม เป็นครูตัวอย่างด้านจริยธรรมให้แก่ครูและนักเรียนได้ ในขณะที่ เดียวกันก็เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แนะนำทางดำเนินชีวิต

12 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ที่ถูกต้อง เป็นที่พึงทางด้านจิตใจได้ ครูประเภทนี้พยายามให้มีในทุกโรงเรียน แต่ก็ต้องคัดเลือกกันพอสมควร เหมือนกับทางทหารเขาคัดอนุศาสนาจารย์ประจำกองทัพ มิใช่จะเป็นได้ทุกคน แต่เมื่อเข้าประจำการแล้วก็จะได้รับการนับถือจากผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งกองทัพ

และเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่ว่าถ้าหลักสูตรวิชาศาสนานั้นมีเนื้อหามากเกินไปนักเรียนจะไม่อยากเรียน ยังมีเนื้อหาที่ต้องให้ท่องจำมากๆ นักเรียนอาจเกลียดวิชาศาสนาไปเลยก็ได้ การกำหนดหลักสูตรวิชาศาสนาที่มีความเห็นว่าจะไม่ต้องมากนัก และไม่ต้องเน้นศัพท์แสงหรือความหมายมากนัก แต่ควรเน้นวิถีปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นหลัก เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง แม้จะไม่รู้ว่สิ่งที่ปฏิบัติไปนั้นมีชื่อเรียกทางศาสนาว่าอย่างไร ก็เป็นอันใช้ได้ทั้งนั้น คิดว่าต่อไปหลักสูตรวิชาศาสนาคงจะไม่เน้นเนื้อหามากเกินไปเหมือนสมัยก่อนๆ แต่จะเน้นข้อเท็จจริงหรือแนวทางที่นักเรียนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมและสามารถทำตามได้ในชีวิตประจำวัน หากเป็นเช่นนี้ได้วิชาศาสนาก็จะทำให้เด็กอยากเรียน เรียนด้วยความสุข ไม่ใช่เรียนเพราะถูกบังคับให้เรียนเพื่อสอบเอาคะแนนเท่านั้น ซึ่งก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดมากนัก และอาจก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศาสนาไปเลยก็ได้

การจัดการศึกษาและ เผยแผ่ศาสนธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา

● ขอเรียนตามพระคุณเจ้า โครงการนำร่องการจัดการ
ศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา
เกิดขึ้นอย่างไรและมีวัตถุประสงค์อย่างไร

โครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นโดยพระราชบัญญัติการ
ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กำหนดไว้ว่า ต่อไปนี้เด็กไทย
ต้องมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม
หรือเรียกว่าต้องมี “**ความรู้คู่คุณธรรม**” บทบาทของวัดในด้าน
นี้มีมาแต่โบราณ วัดให้การศึกษา ให้ความรู้ ให้อริยธรรมมา

๑ ถอดความจากการสัมภาษณ์พระธรรมกิตติวงศ์ โดย คุณศิริบุรณ์ ณัฐพันธ์
ในรายการเช้าวันนี้ วันพฤหัสบดีที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ สถานีโทรทัศน์
กองทัพบกช่อง ๕ สนามเป้า กรุงเทพมหานคร

14 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

โดยตลอด ต่อมาได้มีการนำการศึกษาออกไปจากวัด วัดมิได้มีหน้าที่จัดการศึกษาเหมือนก่อน ทำให้กำลังของวัดด้านนี้อ่อนแอลง เหมือนร่างกายของเรา ถ้าไม่ได้ออกกำลังกาย ก็จะอ่อนแอ วัดก็เช่นเดียวกันเมื่อไม่ได้จัดการศึกษา วัดก็อ่อนแอลง พอมีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นอย่างนี้ก็นำที่จะให้วัดเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าง ให้ท่านได้ออกกำลังคือมีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่หมู่เยาวชนของชาติ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมกันตั้งแต่เด็กๆ เปิดโอกาสให้ท่านได้ช่วยเหลือชาติบ้านเมืองอีกแรงหนึ่ง เพื่อเสริมความรู้คู่คุณธรรม โดยเฉพาะเน้นเรื่องคุณธรรมซึ่งเราเป็นห่วงกันอยู่ ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) โดยเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ดร.รุ่ง แก้วแดง) ได้ปรารถนาว่าหากทำอะไรที่จะให้พระภิกษุเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาข้าง ก็เลยตกลงกันว่าลองไปสำรวจวัดดูว่าวัดที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ได้รับผลดีมีที่ไปไหนบ้าง เป็นการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น จึงมีการจัดทำโครงการฯ และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการคือ

๑. ศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์ของวัดต่างๆ ที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ประสบความสำเร็จ

๒. ศึกษาความต้องการของวัด ตลอดจนทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการของวัด

๓. หาแนวทางในการพัฒนา สนับสนุน ช่วยเหลือในส่วนที่วัดดำเนินการแล้วมีปัญหาหรือเกิดอุปสรรค

๔. เพื่อให้การยกย่องสนับสนุนวัด เจ้าอาวาส และพระสงฆ์ ซึ่งจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมที่อยู่แล้ว ให้มีกำลังใจมากขึ้น

ที่กล่าวมานี้ถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินการโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ซึ่งขณะนี้ดำเนินการไปได้ดีพอสมควร

● จากการดำเนินงานที่ผ่านมา คณะทำงานสำรวจแล้วพบว่า มีวัดที่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการจัดการเรียนการสอนมีจำนวนทั้งสิ้น ๖๖ วัด

โครงการนำร่องฯ ที่ดำเนินการในปีงบประมาณ ๒๕๔๕ ได้คัดเลือกวัดเข้าร่วมโครงการนี้จำนวน ๓๐ วัด โดยคัดเลือกจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับการคัดเลือกวัดเข้าร่วมโครงการในปีนี้ได้เพียง ๓๐ วัด เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและเป็นการนำร่องในปีแรก ความจริงวัดที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ประสบผลสำเร็จและมีความสมบูรณ์พร้อมเรื่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมมี

16 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

มากกว่า ๓๐ วัด ซึ่งกระจายอยู่ทุกภูมิภาคเกือบจะทุกจังหวัด จากวัดที่มีอยู่ทั้งหมดกว่า ๓๐,๐๐๐ วัดทั่วประเทศ ปีนี้เป็นเพียงโครงการนำร่องๆ เท่านั้น ยังมีโครงการฯ ในปีต่อๆ ไป ซึ่งจะมีการคัดเลือกอีก

วิธีการคัดเลือกของคณะกรรมการมุ่งไปที่วัดที่มีการจัดการเรื่องการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนา คำว่า **“การศึกษา”** หมายถึงการจัดการเรียนการสอนให้แก่ ภิกษุสามเณรโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับฆราวาส อีกส่วนหนึ่งคือ **“การเผยแผ่ศาสนา”** หมายถึง การสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็กๆ และชาวบ้านทั่วไป

โครงการนี้แยกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การศึกษา

๒. การเผยแผ่ศาสนา

การศึกษาคือการให้ความรู้แก่ภิกษุสามเณรเป็นหลัก ซึ่งภิกษุสามเณรต้องศึกษาเล่าเรียนก่อนจึงจะไปเผยแผ่ได้ เพราะฉะนั้น การศึกษาก็คือการนำเข้า การเผยแผ่ก็คือ การถ่ายทอด ถ้าเรียนอย่างเดียวไม่มีการถ่ายทอดก็ไม่ว่าจะ เรียนไปทำไม จะเรียนเพื่ออยู่รอดตามพระธรรมวินัยก็ไม่ต้อง เรียนมาก เรียนแค่หนักธรรมก็พอคุ้มตัวได้แล้ว แต่เมื่อต้องไป ถ่ายทอดก็ต้องเรียนมากหน่อย และถ้าไม่เรียนรู้ก็ถ่ายทอด

ไม่เป็น ถ้ายทอดไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องหาวัดทั้งสองแบบนี้ คือวัด ที่ให้การศึกษาด້วยและถ้ายทอดเป็นด້วย ที่ดำเนินกรโครงการ นำร่องฯ นี้ก็เพื่อสำรวจในเบื้องต้นว่าวัดใดได้รับความสำเร็จ ในขั้นนี้และทำมานานจนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คณะทำงานก็จะไปศึกษารูปแบบของทำนเพื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์แล้วเปิดเผยเป็นแบบอย่างต่อไป

● **ในการพิจารณาคัดเลือกวัดเข้าร่วมโครงการ คณะ กรรมการได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกไว้อย่างไร**

ในการคัดเลือกวัดเข้าโครงการฯ ก็มีเกณฑ์การคัดเลือกอยู่ โดยมีคณะกรรมการพิจารณา คณะกรรมการประกอบด้วย เจ้าคณะภาค พระภิกษุตัวแทนหน่วยงานต่างๆ จากทุกภาค ทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิทาง การศึกษา โดยกำหนดไว้ ๕ ภาคการปกครองคณะสงฆ์ รวม แล้วได้ ๓๐ วัด คณะกรรมการดังกล่าวคัดเลือกวัดตามเกณฑ์ คัดเลือกโดยพิจารณาจากเจ้าอาวาสเป็นหลัก ดูว่าเจ้าอาวาส มีวิสัยทัศน์อย่างไร ดูภิกษุสามเณรในวัดว่าเรียบร้อยดีงาม หรือไม่ ญาติโยมใกล้วัดให้ความร่วมมือกับวัดดีไหม มีความ สามัคคีไหม ดูอาคารสถานที่ บริเวณวัด ตลอดจน ชุมชนว่าให้ความร่วมมือกับวัดดีหรือไม่ เป็นต้น วัดส่วน ใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกจะมีความพร้อมในด้านเหล่านี้

18 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

● นอกจากพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้และความร่วมมือจากชุมชนแล้ว คณะกรรมการต้องพิจารณาประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้วยหรือไม่

นอกจากพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการฯ ยังต้องพิจารณาถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานของวัดตามสมควร แต่ยังไม่ลึกมากนัก เนื่องจากมีเวลาสำหรับดำเนินงานตามโครงการฯ ไม่มาก แต่ต่อไปจะคลี่คลายไปอีก คือเมื่อวัดมีความพร้อมและดำเนินการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลด้านประสิทธิภาพว่ามีประสิทธิผลและประสิทธิภาพอย่างไร

พระสงฆ์กับการศึกษาไทย

● ขอแสดงความนับถือเพื่อนสหธรรมิกทุกรูป ขอ
เจริญพรคณะกรรมการมูลนิธิสยาม-คุณหญิงเบญจมา แสงมลิ
พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง
ชาติ ท่านผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาทุกท่าน

ก่อนอื่นต้องขออนุโมทนาขอบคุณมูลนิธิสยาม-คุณหญิง
เบญจมา แสงมลิ พร้อมทั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติที่ให้โอกาสอาตมาได้มาพูดคุยเรื่องพระสงฆ์กับการ
ศึกษาไทยในวันนี้ เนื่องจากมีเวลาไม่มากนักที่จะได้พูดคุยกัน
ถึงเรื่องนี้จะขอเริ่มเรื่องเลย

การพูดในวันนี้อยากจะเสนอความเห็นและความเป็นไป

๑ ปาฐกถาธรรมพิเศษเรื่อง พระสงฆ์กับการศึกษาไทย ในการสัมมนาทางวิชาการ
เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มูลนิธิสยาม-
คุณหญิงเบญจมา แสงมลิ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ โรงแรมเอเชีย
ราชเทวี กรุงเทพมหานคร

20 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ตามข้อเท็จจริง คำว่า **“พระสงฆ์กับการศึกษาไทย”** ตามหัวข้อเรื่องก็พอประมวลได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทอย่างไรเกี่ยวกับการศึกษาไทย คำว่า **“พระสงฆ์”** ในที่นี้อาจหมายรวมถึง วัดและพระภิกษุที่อยู่ในวัด เพราะเหตุว่าความเกี่ยวข้องกับการศึกษาไทยนั้นเป็นเรื่องของวัดและพระภิกษุเป็นส่วนใหญ่

ก่อนที่จะพูดถึงการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน ขอพาท่านทั้งหลายย้อนไปถึงอดีตสักเล็กน้อย เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับปัจจุบันและจะได้สานต่อในอนาคต คือขอพูดในประเด็นว่าพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการศึกษาไทยในอดีตอย่างไร ในปัจจุบันอย่างไร และในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร

สถานภาพที่แท้จริงของวัด

พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในอดีตนั้นท่านทั้งหลายคงได้ศึกษากันมาพอสมควรแล้ว ท่านก็คงรู้จักเป็นอย่างดี เพราะที่นั่งกันอยู่นี้ล้วนเป็นนักการศึกษาด้วยกันทั้งนั้น การศึกษาไทยในอดีตนั้นเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่ามีอยู่ใน ๒ แห่งเท่านั้น คือ **วัด** กับ **วัง** ในสองแห่งนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัดมากกว่าวัง เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นสถานศึกษาหรือเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญเป็นที่ยอมรับกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นี่เป็นข้อ

แท้จริง โดยสถานภาพแล้ววัดมีฐานะหลายอย่างของสังคม เช่นเป็นแหล่งความรู้ทั้งด้านอักษรสมัย ด้านศิลปวัฒนธรรม ของชาติมาแต่เริ่มแรก เป็นแหล่งเพาะบ่มอุปนิสัยและจริยธรรม แก่ชุมชนมาแต่ต้น นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งที่อยู่ของผู้นำ จริยธรรมของชุมชนและเป็นแหล่งผลิตบุคลากรด้านจริยธรรม ให้แก่ชุมชนด้วย

ที่กล่าวมานี้มองถึงสถานภาพของวัดที่เกี่ยวข้องกับการ ศึกษาไทยในอดีต แต่ว่าสถานภาพของวัดมิได้มีเพียงเท่านั้น ยังมีอีกหลายอย่าง เมื่อก้าวโดยรวมแล้วสถานภาพของวัด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ

วัดเป็นที่สงบริวาร

วัดเป็นที่ปมศีลงาม

วัดเป็นแหล่งความรู้

วัดเป็นแหล่งบูรณะ

วัดเป็นแหล่งละอวยมุข

วัดเป็นแหล่งปลุกปลอบใจ

วัดเป็นแหล่งให้บริการ

หากพูดโดยภาพรวม วัดก็คือ **“ที่สงบริวาร ปมศีลงาม แหล่งความรู้ บูรณะ ละอวยมุข ปลุกปลอบใจ ให้บริการ”**

ในอดีตการศึกษาอยู่ในกำมือของวัดกับวัง ทางบ้านเมือง

22 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

หรือทางราชการยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้เพราะยังไม่มี ความพร้อมพอ ดังนั้นวัดซึ่งมีเป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่ว ประเทศจึงรับภาระอันนี้ โดยวัดในชนบท ในตำบล ใน หมู่บ้านซึ่งส่วนราชการยังเข้าไม่ถึง พอมีสักยภาพอยู่บ้างก็เลย ช่วยรับภาระเรื่องการศึกษา ให้การศึกษา ให้ความรู้ บ่มเพาะ นิสัยที่พึงประสงค์ กล่าวคือ **“ให้ทั้งการศึกษา ให้ทั้งการ ฝึกอบรม”** แก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ เพราะว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ เป็นผู้รู้หนังสือ คือบวชมาแล้วมีโอกาสได้เรียน จึงมีคำกล่าว ว่า **“บวชเรียน”** เรียนแล้วก็ถ่ายทอด ชาวบ้านก็ไปเรียนกับ พระ โดยเรียนกันตามศาลาวัดบ้าง ตามกุฏิบ้าง วิชาที่สอน ส่วนใหญ่นอกจากให้อ่านออกเขียนได้แล้วก็เป็นวิชาที่มีความ จำเป็นสำหรับดำเนินชีวิตหรือครองชีพในท้องถิ่นนั้นๆ ตลอด ถึงศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมและ ของประเทศชาติ

บทบาทพระสงฆ์กับการศึกษาในอดีต

ในสมัยก่อนพระสงฆ์ท่านมีความสามารถสอนวิชา อักษรสมัยหรือวิชาหนังสือให้อ่านออกเขียนได้ และยังสอน วิชาตำรายา ตำราแพทย์แผนโบราณต่างๆ รวมไปถึงวิชา

ป้องกันตัว วิชาการรบ ซึ่งความจริงแล้วไม่น่าเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สมัยก่อนเขาเรียนมาจากวัด พระสงฆ์สมัยนั้นบางครั้งก็ต้องเป็นครูกระบี่กระบอง พระสงฆ์ท่านสอนได้ ลูกศิษย์เรียนไปแล้วก็ไปสอนคนอื่นต่อ ท่านสอนวิชาเลขลงยันต์ วิชาสักตามตัว เป็นการให้กำลังใจในการรบ ในการป้องกันตัว แม้แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชตามพระราชประวัติก็ว่าทรงเป็นลูกศิษย์พระคือพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว หรืออย่างชาวบ้านบางระจันก็ไปศึกษาสิ่งเหล่านี้มาจากพระอาจารย์ในวัดเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีวิชาคำนวณหรือวิชาเลขก็ไปเรียนกันที่วัด วิชาดนตรี เช่น พิณพาทย์ กลองยาว ซึ่งเป็นเรื่องนั้นทนาการก็ไปเรียนได้ที่วัด และนำออกใช้ในวัด เพราะว่าดนตรีคู่กับวัดคู่กับพระพุทธศาสนา มาแต่อดีต จะเห็นได้เช่นในงานศพจะต้องมีดนตรีงานเทศน์มหาชาติจะต้องมีพิณพาทย์ทำเพลงประจำภัณฑ์ และเวลาพระฉันภัตตาหารก็ต้องทำเพลงประจำพระฉัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในสมัยโบราณการศึกษาสรรพวิชาล้วนอยู่ในวัด ไปจากวัดแทบทั้งสิ้น

ในเรื่องของการศึกษา ผู้เรียนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ผู้หญิงเรียนไม่ได้ เพราะว่าต้องไปเรียนกับพระสงฆ์บนศาลาบางที่เรียนในกุฏิ และบางแห่งเรียนกันเฉพาะตอนกลางคืน ตอนว่างจากงานแล้ว เวลาเรียนก็ไม่มีกำหนดแน่นอนตายตัว

24 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ไม่มีกำหนดชั้นเรียน ไม่มีจำนวนศิษย์ที่ตายตัว เรียนกันแบบตัวต่อตัวก็มี ดังนั้นจึงไม่เหมาะที่ผู้หญิงจะไปเรียนแบบนั้น ผู้หญิงจึงไม่มีโอกาสได้เรียน นอกจากสาเหตุนี้แล้วยังมีสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีคนเขียนให้เหตุผลไว้ว่า ผู้หญิงถ้าหากว่ารู้ภาษาหนังสือแล้วจะเขียนเพลงยาวโต้ตอบกับผู้ชาย ควรรักนวลสงวนตัว หรือบอกว่า ผู้หญิงไม่ควรเรียนหนังสือ ควรเรียนวิชาการบ้านการเรือนมากกว่า ผู้หญิงก็เลยไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนคนสมัยนี้

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาไทยขนานใหญ่ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาวิชาการทั้งผู้ชายและผู้หญิง ทรงตั้งโรงเรียนสำหรับประชาชนขึ้นเป็นแห่งแรกที่วัดมหรณพาราม อีกส่วนหนึ่งพระองค์ได้เสด็จไปนมัสการสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นพระเจ้าน้องยาเธออุปสมบทเป็นภิกษุและทรงเป็นประมุขสงฆ์อยู่ในขณะนั้น ทรงขอให้สมเด็จพระเจ้าช่วยดูแลจัดการเรื่องการศึกษาให้แก่ภิกษุสามเณรและชาวบ้านด้วย คือทรงบอกำลึงพระสงฆ์ให้ช่วย สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็ทรงรับและดำเนินการจัดการ โดยร่วมกับคณะสงฆ์ผลิตตำราผลิตหลักสูตรนักธรรมขึ้น อย่างที่เรียกกันว่านักธรรมตรี

นักธรรมโท นักธรรมเอก ที่ยังใช้เรียนกันถึงปัจจุบัน เมื่อก่อน พระสงฆ์ก็เรียนธรรมวินัยกันแต่ไม่มีหลักสูตรที่แน่นอนตายตัว ภิกษุสามเณรจึงได้เรียนหลักสูตรใหม่กัน นอกจากนั้น ก็ยังกำหนดให้วัดต่างๆ เปิดโรงเรียนสำหรับชาวบ้านที่เรียกว่า **“โรงเรียนประชาบาล”** ขึ้น โดยให้อยู่ในวัดและเป็นโรงเรียนวัด พระสงฆ์เป็นผู้สอน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ซึ่งสมัยก่อนก็เป็นครู อยู่แล้วจึงได้เป็นครูเต็มตัวในตอนนี้ ได้รับความร่วมมือจาก ทางราชการหรือได้รับการบอกร้องจากทางราชการให้ช่วยใน ด้านการจัดการศึกษา การศึกษาของเยาวชนที่อยู่ในกำมือของ พระสงฆ์ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น โรงเรียนอยู่ในวัด พระเป็นครู สอน ดังนั้นพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนอย่างนี้จึงได้รับ ยกย่องว่าเป็น **“พระครู”** พระครู ก็คือ พระที่เป็นครู ปัจจุบัน พระที่ไม่ได้สอนหนังสือหรือมิได้เป็นครูก็เป็นพระครูได้ สมัย ก่อนต้องเป็นผู้สอนหนังสือเป็นครูจริงๆ จึงจะได้รับแต่งตั้งให้ เป็นพระครู อันนี้เป็นภาพการศึกษาไทยในอดีตที่ผ่านมา

ผลที่ได้รับจากการที่พระสงฆ์จัดการศึกษาเอง ในอดีตนั้น ทำให้คนสมัยเก่าเชื่อฟัง เคารพ ให้ความนับถือ และยำเกรง พระสงฆ์มาก เพราะพระสงฆ์เป็นครูบาอาจารย์ อยู่ในฐานะครู บาอาจารย์ อีกประการหนึ่งเพราะชุมชนเห็นความสำคัญของ พระสงฆ์เห็นความสำคัญของวัดว่าเป็นที่พึ่งของเขาได้ทั้งทาง

26 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

กายและทางจิตวิญญาณ ทำให้เขารู้หนังสือ ทำให้เขารู้ศีลธรรม จริยธรรม ทำให้เขารู้จักวิธีการทำมาหากิน กล่าวคือเป็นที่พึ่งของเขาได้ตั้งแต่เกิดจนตายหรือก่อนเขาเกิดเสียอีก พ่อแม่ก่อนจะแต่งงานก็ไปหาพระสงฆ์ เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปหาพระสงฆ์ มีเรื่องอะไรก็ไปหาพระสงฆ์ให้ช่วยตัดสินหรือขอคำปรึกษา ทำให้เกิดความสนิทสนมใกล้ชิดกัน ผลพวงจากตรงนี้ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข อยู่กันแบบพี่น้อง อยู่กันแบบฉันมิตร มีอะไรก็ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ได้รับธรรมะจากพระพุทธรศาสนาหล่อเมตตาบ่มเพาะนิสัย บ้านก็ไม่ต้องใส่กุญแจ จะไปไหนก็ฝากบ้านกันไว้ รั้วก็ไม่ต้องมี ที่มีก็เพียงป้องกันสัตว์เลื้อยเช่นวัวควายจะไปเหยียบย่ำพืชผักเท่านั้น หรือหากจะทำรั้วก็ทำรั้วประเภทกินได้ เช่น รั้วตำลึง รั้วกระถิน ซึ่งนำมาปรุงเป็นอาหารในบ้านตัวเองได้และยังเผื่อแผ่ไปถึงเพื่อนบ้านได้ด้วย

บทบาทพระสงฆ์กับการศึกษา ในปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้พระสงฆ์มีบทบาทในการศึกษาน้อยลง ในระยะหลังๆ นี้บทบาทด้านนี้น้อยลงเรื่อยๆ เพราะรัฐหรือราชการ

พยายามดึงการศึกษาออกไปจากวัด โรงเรียนอาจอยู่ในวัด แต่รัฐหรือราชการบริหารจัดการเอง ผลិតครูเองจนกระทั่งครู ล้นตลาด พระสงฆ์ก็ไม่มีย่างงานทำและอยู่ในภาวะตกงาน ไม่ได้ สอนเด็กเหมือนก่อน แต่ถึงแม้ว่าตัวโรงเรียนหรือระบบ โรงเรียนจะออกไปจากวัดก็ยังมีพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาอยู่บ้าง ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ ๓ ประเภทคือ

๑. ให้ความอุปถัมภ์ ได้แก่ ให้สถานที่สร้างโรงเรียน ให้ อุปกรณ์การศึกษา ให้ทุนการศึกษา ให้ความร่วมมือ ซึ่งเรื่อง เหล่านี้พระสงฆ์ยังทำอยู่ พระสงฆ์ที่ทำอย่างนี้ จะเป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะผู้ปกครอง แต่พระสงฆ์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะมีการ ศึกษาไม่สูงนักแต่มีจำนวนมาก จึงมักจะได้รับการดูแล คุ้มครองจากทางราชการบางที่ว่าเป็นผู้ดีโดยความรู้และไม่อยาก จะไปพูดไปคุย ไม่อยากจะไปขอให้มาช่วยสอนหนังสือ ได้แต่ ขอบอย่างเดียวคือขอความอุปถัมภ์ เมื่อขาดแคลนอะไรจึงไปขอ แต่ไม่เคยขอให้จัดพระไปสอนในโรงเรียน ที่พระไปสอนใน โรงเรียนกันอยู่ส่วนใหญ่แล้วท่านเป็นฝ่ายไปขอ โรงเรียนเองทั้งนั้น มีน้อยมากที่โรงเรียนไปขอพระให้มาช่วยสอนหนังสือ

๒. เป็นผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ที่เข้าไปช่วยสอนวิชา พระพุทธศาสนาหรือวิชาอื่นที่ขาดแคลนครูในโรงเรียน พระสงฆ์ประเภทนี้ปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนหนึ่งก็เป็น

28 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พระที่พอมีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก และมีใจรักที่จะสอน ไปสอนด้วยความเต็มใจ แม้จะไม่มีค่าตอบแทนใดๆ

๓. เป็นผู้ดำเนินการเอง ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีศรัทธาภาพ มีบารมี มีความสามารถ มีความเสียสละ มีความคิดที่จะช่วยเหลือเยาวชน ช่วยชาติบ้านเมืองเหมือนกับอดีตที่ผ่านมา ท่านจึงดำเนินการจัดการเอง ตั้งโรงเรียนเอง หรือขอความร่วมมือไปยังชุมชนและหน่วยงานราชการให้เข้ามาดำเนินการ เช่น ตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อแบ่งเบาภาระของทางราชการและเพื่อช่วยเหลือเยาวชนตามชนบทที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ดำเนินการศึกษาเอง คือ สาเหตุใหญ่มาจากสมัยหนึ่งทางราชการขยายการศึกษาเต็มที่ แต่ว่างบประมาณมีไม่พอ เมื่องบประมาณมีไม่พอจึงเอางานบางอย่างไปฝากพระสงฆ์ไว้ เช่น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพราะว่าทางราชการไม่สามารถขยายโรงเรียนเพื่อรองรับเด็กให้ศึกษาในภาคบังคับหรือในระดับสูงขึ้นไปได้อย่างทั่วถึง จึงยังมีเด็กตกค้างเข้าโรงเรียนไม่ได้หรือไม่มีทุนพอที่จะเข้าโรงเรียนได้ ที่เรียกกันว่าเด็กด้อยโอกาสจำนวนมาก

เด็กเหล่านี้ไม่มีทางไป ส่วนหนึ่งจึงต้องอาศัยวัดโดยมาขอ
เป็นสามเณร ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็ลำบากหน่อย แต่ก็ยังโชคดี
วัดบางแห่งตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดขึ้น รับทั้งเด็กชายเด็กหญิง
ก็พอแบ่งเบาภาระและผ่อนปรนได้บ้าง

ผลกระทบจากการแยกการศึกษา ออกไปจากวัด

ผลพวงจากการดำเนินการจัดการศึกษาของทางราชการที่
แยกระบบการศึกษาออกไปจากวัด ซึ่งปัจจุบันยิ่งห่างออกไป
เรื่อยๆ นอกจากทำให้พระสงฆ์ตกงานหรือทำงานเกี่ยวกับการ
ศึกษาของเขารวชนได้น้อยลงแล้ว วงการสงฆ์ในปัจจุบันว่ากันว่า
อยู่ในสถานะที่แทบจะเรียกได้ว่าไม่มีศักยภาพพอที่จะจัดการ
ศึกษาเองได้แล้ว เพราะว่าการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนของ
พระสงฆ์ได้ขาดตอนไปช่วงหนึ่งประมาณ ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา
ซึ่งหากเปรียบเทียบก็อวัยวะร่างกายคนเราก็พูดได้ว่าส่วน
ไหนที่เคยใช้แล้วไม่ได้ใช้ มันจะค่อยๆ ลีบ จะค่อยๆ อ่อนแอลง
เช่น สมอคนเรามีไว้สำหรับคิด ถ้าเราไม่ได้คิด ไม่ได้ใช้มันเสมอ
สมอก็จะตีบตัน จะคิดอะไรที่ก็คิดไม่ออก หรือคิดไม่ได้ทันใจ
แขนขา ก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่ได้ใช้ก็จะลีบไป อ่อนกำลังลง ถึง

30 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

กับเดินไม่ได้หรือหีบจับของไม่ได้ เป็นต้น พระสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน หากไม่ได้ทำงาน ไม่ได้ใช้งานในการสอน ในการดำเนินการจัดการเรื่องการศึกษา ความว่องไว ความกระฉับกระเฉงก็จะลดน้อยลงไปและอ่อนแอลง อยู่ในภาวะที่เรียกว่าเหมือนแขนขาลีบและตีบตัน แล้วปัญญา ก็จะถดถอยพอให้ทำจริงๆ ก็ทำไม่ได้หรือทำได้แต่ไม่คล่องตัว อันนี้คือผลพวงที่เกิดขึ้น แต่หากส่วนใดรูปใดยังทำกันอยู่ก็ยังคงกระฉับกระเฉง ไปได้เร็ว คล่องตัว แต่ส่วนใหญ่ตกอยู่ในภาวะแขนขาลีบ สมองตีบตัน และปัญญาถดถอย ดังกล่าวมาแล้ว อันนี้น่าเป็นห่วง

ผลพวงจากภาวะข้างต้นทำให้พระสงฆ์ได้รับการดูหมิ่นจากสังคมว่าเป็นกาฝากสังคมบ้าง ไม่มีประโยชน์บ้าง เป็นผู้กินเปล่าอยู่เปล่า ไม่มีผลผลิตบ้าง แล้วแต่จะพูดกัน และเริ่มรังเกียจพระสงฆ์โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษาจะได้ยินบ่อย อันนี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัดกับโรงเรียนห่างเหินกัน ถึงกับต่างคนต่างไปก็มี ทั้งๆ ที่โรงเรียนก็ยังอยู่ในวัด แต่ก็เข้ากันไม่ค่อยได้ระหว่างเจ้าอาวาสกับผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียน เพราะมองว่าเจ้าอาวาสไม่มีศักยภาพ มีความรู้แค่ประดมสี่ ไม่รู้เรื่องการศึกษา เป็นต้น ฝ่ายพระสงฆ์ก็มองว่าตีเหมือนกันที่ทางโรงเรียนไม่มาเยี่ยมไม่มาขอร้องให้ช่วย ไม่มา

พูดคุยด้วยก็สบายดี เเท่านี้ก็อยู่ได้ ผลเสียก็ตกอยู่กับวัดกับครู และที่สึดก็ตกอยู่กับเด็ก แต่ถ้าหากวัดกับโรงเรียนหันหน้าเข้าหากันบ้าง ไม่คูหมิ่นถิ่นแคลนกันว่ารู้น้อย ไม่มีวุฒิทางการศึกษา เป็นต้น ก็จะไปได้ดี

ความจริงพระสงฆ์แม้จะเรียนน้อยจบแค่ชั้นประถม แต่ท่านมีบารมี คือสามารถคุมวัดอยู่ คุมชุมชนอยู่ ถ้าท่านไม่มีดี หรือมีบารมีพอก็จะคุมวัดไม่ได้ คุมชุมชนไม่ได้ ชุมชนก็จะไล่ท่านออกจากวัดไปแล้ว เมื่อชุมชนยอมให้ท่านนั่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ได้แสดงว่าท่านมีบารมีพอสมควร มีโรงเรียนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจจุดนี้ ไปตัดวัดออก ไม่เข้าหาวัด เเท่ากับตัดกำลังตัวเอง แต่บางโรงเรียนฉลาดมาก ผู้บริหารไปรับงานใหม่วันแรก นำดอกไม้ธูปเทียนไปกราบคารวะท่านคล้ายกับไปฝากตัว แสดงความจริงใจและความเคารพนบนอบ ต่อมาก็ตั้งใจทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ จะทำอะไรก็ไปปรึกษาหารือท่านเป็นระยะๆ ให้ความสำคัญแก่ท่านตามควร เเท่านี้พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ก็ถูกวิญญูณนักรศึกษาในอดีตเข้าสิงแล้ว มีอะไรก็จะช่วยเหลือเต็มที่ ให้ความร่วมมือ ให้ความสนับสนุนตามที่โรงเรียนต้องการด้วยทุกอย่าง

ผลพวงอีกประการหนึ่งที่ดึงการศึกษาออกไปจากอ้อมอกของพระสงฆ์คือ ทำให้เกิดวิกฤติแก่เยาวชน โดยเฉพาะวิกฤติ

32 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ทางด้านพฤติกรรม วิกฤติทางด้านศีลธรรมจริยธรรม เพราะฉะนั้นเยาวชนของชาติในปัจจุบันจะเห็นว่ามีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนามากมาย พูดได้ว่าสังคมในปัจจุบันเกิดความฟิสิกัลฟิการชั่น เกิดความผิดเพี้ยนทางจิตใจมากขึ้น โหดร้ายมากขึ้น มักมากในกามารมณ์มากขึ้น นั่นคือผลพวงจากการแยกการศึกษาออกจากพระสงฆ์ แยกพระสงฆ์ออกจากการศึกษาชาติ แม้จะไม่แยกกันโดยนิตินัย ยังมีส่วนช่วยในการเรียนการสอนอยู่ แต่โดยพฤตินัยแล้วแยกกัน ความรู้สึกของพระสงฆ์ก็ว่าแยก ทั้งที่โรงเรียนอยู่ในวัดแต่ทุกคนไม่ค่อยรู้เรื่องอย่างทันสมัยใหม่เขาว่าจูนกันไม่ติด คนละคลื่นกัน โรงเรียนก็ว่ากันไป วัดก็ว่ากันไป พระสงฆ์ก็ว่ากันไป มีอะไรก็ไม่ค่อยพูดจากัน ซึ่งเป็นจุดต่างอันหนึ่งที่มองเห็นได้ชัดและขยายวงออกไปเรื่อยๆ

ในอนาคตเราจะทำอย่างไรกัน

เมื่อพูดถึงพระสงฆ์กับการศึกษาในอดีตกับปัจจุบันมาแล้วเรามองไปที่อนาคต ที่ผ่านมาเป็นบทเรียน เป็นบทรู้ ให้เราคิดว่าเราจะทำอะไรกันต่อไป สิ่งที่ดีในอดีตก็มี สิ่งที่พลาดไปก็มาก ในปัจจุบันเราได้รับผลพวงจากอดีตไม่น้อย ก็ต้องนำมา

ศึกษาวิเคราะห์และพูดคุยกันในเรื่องนี้ให้เป็นนิဂิลักษณะ
จริงจังเสียที อาจจะเสนอแนวคิดว่าจะจะเป็นอย่างไรและ
ควรจะทำอย่างไร

ต้องยอมรับกันในเบื้องต้นว่าพระสงฆ์ไม่อาจเรียกร้อง
บทบาทของตนเองในเรื่องการจัดการศึกษาของไทยให้เหมือน
อดีตได้แล้ว แต่สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้
หลายวิธี โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่
บกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ในปัจจุบันให้เต็มสมบูรณ์ขึ้น ในยุคนี้
เราวางกฎเกณฑ์วางระเบียบหรือวางอุดมการณ์ว่า การศึกษา
ของไทยต่อไปนี้เป็นยุคปฏิรูปการศึกษา ต้องให้ **ความรู้คู่
คุณธรรม** ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันหลังจากที่เราเดินทางไม่
ถูกมานาน โดยเราแยกความรู้ออกจากคุณธรรม จนเกิดวิกฤติ
ทางศีลธรรมจริยธรรมในสังคม ทางราชการก็หันกลับมาแล้ว
ว่าความรู้ต้องคู่คุณธรรม เมื่อเป็นดังนี้พระสงฆ์สามารถที่จะมี
บทบาทสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาไทยได้ในแง่ของคุณธรรมจ
ริยธรรม เพราะการสอน การแนะนำ การทำให้เป็นตัวอย่าง
เป็นเรื่องของพระสงฆ์ทั้งนั้น เป็นเรื่องของวัด อยู่ในประเภท
ว่าการ **สอนให้จำ ทำให้รู้ อยู่ให้เห็น และ เป็นให้รอด** ควร
เป็นเรื่องของพระสงฆ์ เพราะเป็นงานเดิมของท่าน แม้ท่านจะ
เป็นครูบาอาจารย์ก็อยู่ในลักษณะนี้ พระสงฆ์ท่านก็เป็นครู

34 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

เหมือนกันก็ต้องทำอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น เป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงก็คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้คนมีความสมบูรณ์ทั้งพฤติกรรมและจิตใจ เป้าหมายที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มุ่งไปที่ประชาชน คือพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจ สังเกตดูว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นสอนเรื่องการพัฒนาด้านร่างกาย แต่มุ่งพัฒนาภายใน คือพฤติกรรมกับจิตใจเป็นหลัก โดยยึดหลักศีล หลักการประพฤติธรรม หลักการพัฒนาจิตเจริญปัญญา หรือที่เราเรียกกันว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** เป็นแกนใหญ่ นี่เป็นเรื่องที่จะต้องนำมาขัดเกลาหรือนำมาผูกคูกันใหม่

แนวทางที่พระสงฆ์พึงทำ

กล่าวโดยสรุป ในอนาคตอันใกล้หรืออนาคตต่อไปนี้ทำอย่างไรจึงจะทำให้วัดมีบทบาททางการศึกษาไทยใน ๓ แนวทางนี้ได้ คือ

๑. การป้องกันรักษา
๒. การตั้งมาบริหารจัดการ
๓. การพัฒนาสืบสาน

ในด้านป้องกันรักษา หมายความว่าในอดีตเราทำมาอย่างไร ถ้าเราทำดีแล้วก็ป้องกันรักษาไว้ คงรูปแบบเดิมไว้

ในด้านดึงมาบริหารจัดการ หมายความว่าการจัดการศึกษาที่เราเคยจัดแต่ถูกดึงออกไปจากวัด เราดึงกลับมาบริหารจัดการเองได้ไหม ทำเองได้ไหม เช่นโรงเรียนที่อยู่ในวัดอยู่แล้ว วัดทำได้ไหมหากดึงมาจัดการเอง เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดที่สามารถทุ่มแรงงานคนและทุ่มทุนเป็นจำนวนมากลงไป ถ้าพระสงฆ์พร้อมที่จะทำได้ และทางราชการก็ลองให้พระสงฆ์ทำดู แต่อันนี้ก็แค่แนวคิดหนึ่งเท่านั้น

ในด้านการพัฒนาสืบสาน หมายความว่าที่มีอยู่แล้วนอกจากดูแลรักษาแล้วยังพัฒนาให้ดีขึ้นไปอีก สืบสานต่อไปให้กระจายทั่วถึง นี่ก็เป็นภารกิจสำคัญในแนวคิดที่ควรจะต้องจะทำได้

ในแนวดำเนินการควรจะทำอย่างไร เพื่อให้เกิดความสมดุลทางการศึกษาคือความรู้คู่คุณธรรม จำต้องให้ไปคู่กัน ต้องมีความรู้และต้องมีคุณธรรมด้วย อย่างที่เราพูดกันว่าการศึกษาสมัยนี้ต้อง **เก่ง ดี มีสุข** เก่ง ก็คือ ความรู้ ดี ก็คือ คุณธรรม มีสุข ก็คือ ผู้เรียนต้องได้รับความสุขในการเรียนรู้ และในการพัฒนาคุณธรรม แต่ว่าบางครั้งเราก็บอกว่าเก่งไม่เอาแล้ว เอาดีก่อน ถ้าจะเอาดีมาก่อนเก่งก็ยิ่งต้องอาศัย

36 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พระสงฆ์ยังต้องเป็นบทบาทของพระสงฆ์ ถ้ามว่านอกจากพระสงฆ์แล้วมรณวาสจะทำได้ไหม บอกตอบว่าทำได้ พระสงฆ์เป็นเพียงผู้นำหรือเป็นแกนนำเท่านั้น ถ้าหากว่าครูสามารถเป็นผู้นำหรือเป็นผู้ตามพระสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาคุณธรรมแก่เยาวชนได้ก็ยิ่งวิเศษสุด อยู่ที่ว่าจะทำได้จริงหรือไม่เท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางการศึกษา ให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม เพื่อแก้ไขวิกฤติทางด้านศีลธรรมจริยธรรม ก็จำเป็นต้องให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเข้าไปช่วยเหลือการศึกษาให้มากขึ้น แม้จะไม่เต็มທີ່เหมือนสมัยก่อนก็ควรให้มีส่วนร่วมบ้าง

แนวทางการพัฒนาสืบสาน

สำหรับแนวทางที่ควรดำเนินการเพื่อพัฒนาสืบสานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่ต้องการนั้นขอเสนอไว้ดังนี้คือ

๑. พระสงฆ์ต้องปรับบทบาทตัวเองเสียใหม่ ต้องยอมรับว่าบทบาทพระสงฆ์ในขณะนี้ห่างเหินไปจากการศึกษาของชาติมากขึ้น เพราะว่าทางบ้านเมืองปล่อยท่านและไม่เห็นความสำคัญของท่าน เมื่อท่านตักงานทางการศึกษาท่านก็ไปทำงานอื่นสังเกตได้ว่าทางวัดหรือพระสงฆ์จะหุ้มเท่กำลังไปในเรื่องการก่อสร้างมากกว่าอย่างอื่น ทำไมท่านจึงหุ้มเท่ให้กับการก่อสร้าง

เพราะท่านมีศักยภาพในการที่จะหาปัจจัย มีศักยภาพในการรวมจิตใจของชาวบ้านได้ พุคให้ชาวบ้านศรัทธาในตัวท่านได้ เมื่อท่านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ท่านก็หันไปชวนชาวบ้านมาก่อสร้างโบสถ์วิหาร ถ้าไม่ยอมให้ท่านชวนชาวบ้านมาก่อสร้างโบสถ์วิหาร แต่ชวนให้ไปสร้างโรงเรียน แทนก็ต้องไปพูดคุยกับท่าน ให้ท่านมีบทบาทและให้ความสำคัญท่านในเรื่องการศึกษาหรือยกย่องท่าน มีพระสงฆ์หลายวัดที่มีบทบาทในเรื่องการศึกษา ช่วยเหลือโรงเรียน สร้างอาคารเรียนให้ สร้างหอประชุมให้ หาอุปกรณ์ราคาสูงๆ ให้ เพราะท่านมีบารมีและได้รับการยกย่องให้เกียรติ มิใช่ท่านจะติดยศติดเกียรติแต่เป็นการแสดงออกว่าสังคมยอมรับท่าน แต่ในขณะเดียวกันบางแห่งสร้างโบสถ์ราคาเป็น ๑๐ ล้านบาท ท่านสร้างได้ แต่โรงเรียนประถมในวัดราคาไม่ถึงล้านบาทท่านไม่สร้างให้ ทำไมท่านไม่สร้างให้ หรือทำไมท่านจึงสร้างไม่ได้ มันต้องมีอะไรเล็กๆ ต้องไปตามผู้บริหารโรงเรียนในวัดนั้นๆ ดูว่าเคยเข้าไปกราบเจ้าอาวาสหรือเปล่า เคยไปคุยกับท่านหรือขอรับรองท่านให้ช่วยบ้างหรือเปล่า เคยเข้าไปเล่าความขัดสนจนยากของโรงเรียนที่อยู่ในวัดให้ท่านฟังบ้างหรือไม่ นี่เป็นเรื่องต้องนำมาพิจารณากันดู การที่จะให้พระสงฆ์ปรับบทบาทตัวเองเสียใหม่ในเรื่องช่วยเหลือการศึกษาหรือจัดการศึกษา

38 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

เหมือนในอดีตนั้นท่านปรับไม่ยาก แต่ต้องมีฐานคือมีคนอื่นเข้ามากระตุ้นมาช่วยเหลือท่านด้วย แต่ในขณะที่เดียวกัน พระสงฆ์เองก็ต้องปรับแนวความคิดปรับบทบาทตัวเองให้เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาสมัยใหม่ด้วย เพื่อรักษาฐานศรัทธาและรักษาทบพาทที่งดงามในอดีตของพระสงฆ์ไว้ด้วย

๓. ส่วนราชการต้องให้ความสำคัญด้านการศึกษาของสงฆ์กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะว่าทุกวันนี้ทางราชการไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์มากนัก งบประมาณที่จัดให้กับการศึกษาของพระสงฆ์ยังน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับที่จัดให้แก่เยาวชนของชาติ ทั้งๆ ที่การศึกษาของสงฆ์มีความสำคัญมาก ความจริงทางราชการอาจลืมนึกไปหรือคิดไม่ถึงว่า **โรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ก็คือโรงเรียนฝึกหัดครู** นั่นเอง เพราะพระสงฆ์ที่จบการศึกษาในแต่ละระดับนั้นสามารถไปเป็นครูสอนคุณธรรม จริยธรรมได้ แต่ทางราชการหรือแม้แต่คณะสงฆ์เองมองเห็นแต่เพียงว่าการจัดการศึกษาให้แก่ภิกษุสามเณรนั้นเป็นเหมือนการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในระดับประถมและมัธยมเท่านั้น จึงสนับสนุนกันพอเป็นพิธี

ความจริงพระสงฆ์นั้นท่านเรียน ๒ อย่างไปพร้อมๆ กันคือ

๑. เรียนไปเพื่อตัวเองได้ความรู้ สำหรับนำไปประพฤติปฏิบัติด้วยตัวเองและเพื่อสอบไล่ได้

๒. เรียนไปเพื่อนำไปสั่งสอนคนอื่นในฐานะที่เป็นศาสนทายาท

ดังนั้น การเรียนของพระสงฆ์จึงเป็นแบบเอาเป็นเอาตาย ที่ว่ากันว่าเรียนทางพระยากนักยากหนานั้น ก็เพราะต้องเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ อย่างไปพร้อมๆ กัน ซึ่งไม่เหมือนกับการเรียนวิชาทางโลกเรียนไปเพื่อให้จบเพื่อให้ได้ใบประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรสำหรับนำไปสมัครงาน เรียนในชั้นสูงๆ ก็ใช้วิธีตัดแปะ ทำวิทยานิพนธ์ก็ตัดแปะ ก็สอบผ่านได้ แต่เรียนทางพระไม่มีตัดแปะ ต้องเขียนเอง ต้องว่าตัวเองเพื่อให้รู้จริงและจำได้ถูกต้องจริง จึงท่องกันแบบเอาเป็นเอาตาย ระบบการให้คะแนนก็เข้มงวดกวดขัน ทั้งนี้จะจำผิดจำพลาดหรือเข้าใจไม่ถูกต้องไม่ได้ เพราะต้องไปสอนชาวบ้านด้วย หากจำผิดไปก็สอนคนอื่นผิด เข้าใจไม่ถูกต้องก็สอนให้คนอื่นเข้าใจไม่ถูกต้องไปด้วย

ถ้าทางราชการเห็นความสำคัญตรงนี้ โดยให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษาของภิกษุสามเณร ให้ภิกษุสามเณรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเปิดโอกาสให้ไปสอนในโรงเรียนได้เหมือนในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕

40 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พระองค์ทรงทำให้เป็นตัวอย่างมาแล้ว คือเสด็จไปที่วัดไปหาพระสงฆ์ด้วยพระองค์เอง ทรงบอกร้องให้ช่วยเหลือเรื่องการศึกษาโดยมิได้ถือพระองค์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ ถ้าทางราชการจะได้ไปหาพระสงฆ์เอง เข้าไปหาพระเถระผู้ใหญ่ด้วยตนเองจะได้ผลกว่า เหมือนรัชกาลที่ ๕ เสด็จไปหาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ถ้าจะรอให้พระสงฆ์ไปหา ให้พระสงฆ์ไปทำหน้าที่เป็นภิกขุ คือเป็นผู้ขอตามชื่อของท่านนั้นเห็นท่าจะยากหน่อยเพราะท่านอยู่ของท่านก็สบายดีอยู่แล้ว ด้วยท่านถูกทอดทิ้งมานานหลายสิบปีแล้ว แต่ผู้จะเสียประโยชน์ก็คือเยาวชนลูกหลานไทยนั่นเอง

๓. ให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรและแนวทางต่างๆ เรื่องการศึกษาตามสมควร ในขณะที่เราพูดกันถึงเรื่องการปฏิรูปการศึกษากันว่าในเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดให้มีพระสงฆ์เข้าไปเป็นกรรมการด้วย แต่ก็มีเสียงส่วนหนึ่งคัดค้านว่าไม่เหมาะสม เดี่ยวพระสงฆ์จะไปถกเถียงหรือทะเลาะกับชาวบ้าน นั้นหมายความว่า จะตัดพระสงฆ์ออกจากการศึกษาจริงๆ เสียงพระสงฆ์บางส่วนก็เลยออกมาว่าดีเหมือนกัน เมื่อตัดวัดออกจากการศึกษาก็เอาโรงเรียนออกไปจากวัดด้วย เพราะฉะนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์บ้าง ให้ท่านมีส่วนรับรู้รับทราบโครงการและแนวทางต่างๆ เกี่ยวกับ

การศึกษาของชาติ ท่านจะได้เข้าใจ อย่างน้อยท่านก็ช่วยไปพูดกับชาวบ้านผู้ปกครองเด็กได้ ช่วยพูดให้ชาวบ้านมาสนับสนุนโรงเรียนได้ถูกต้อง แต่ส่วนใหญ่แล้วพระสงฆ์ยังไม่รู้ข้อนี้ โดยเฉพาะในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ท่านจึงไม่รู้จะช่วยเหลือเรื่องการศึกษาอย่างไรได้บ้าง

๔. ทางราชการต้องขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ ให้มีการฝึกอบรมพระสงฆ์ให้มีศักยภาพด้านการเรียนการสอนและด้านการจัดการศึกษาแก่เยาวชนมากขึ้น โดยเป็นภาระธุระในการจัดหาอุปกรณ์บำรุงอย่างพอเพียง เหมือนอย่างที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) กำลังดำเนินการโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมอยู่ คือเพิ่มศักยภาพให้แก่พระสงฆ์ บอกแนวทางให้แก่ท่าน พูดให้ตรงประเด็นก็คือว่าเมื่อมองเห็นว่าพระสงฆ์ส่วนไคยังแบนขาลีบ สมองตีบตัน ปัญญาถดถอยในเรื่องการศึกษาอยู่ ก็ต้องช่วยท่าน เพราะท่านมิได้ใช้งานมานานหลายสิบปี ช่วยฉีดฮอร์โมนให้แก่ท่าน ให้วิตามินแก่ท่าน ให้เบนชาท่าน แข็งแรง ให้สมองปราดเปรื่อง ให้ปัญญาว่องไวเหมือนเดิม ท่านจะได้เป็นกำลังช่วยเหลือการศึกษาของชาติได้เหมือนเก่าก่อน นี่เป็นเรื่องของรัฐที่จะต้องช่วยพระสงฆ์ ถ้าปล่อยท่านไว้อย่างนี้พระสงฆ์กับการศึกษาก็จะขาดจากกันอย่างถาวร

42 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พระสงฆ์ส่วนใดแขนขาแข็งแรง สมองปราดเปรียว ปัญญาเฉียบคม ก็สนับสนุนเปิดโอกาสให้ท่านได้ทำงานเต็มที่ ที่ท่านทำอยู่แล้วก็อุปถัมภ์ท่าน เสริมกำลังให้แก่ท่าน นี่ก็เป็นเรื่องของรัฐเช่นเดียวกัน

๕. ประเด็นสุดท้ายที่อยากจะฝากคือ **พระสงฆ์กับทางราชการต้องหันหน้าคุยกัน** ต้องฉุฉอนให้เข้ากันได้ ถ้าฉุฉอนเข้าหากันไม่ได้ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะล้มเหลวหมด โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คือต้องมาปรึกษาหารือกัน ต้องสัมพันธ์กันทุกระดับและต้องประชุมกันบ่อยๆ ตามหลัก **อภิทานิยธรรม** (ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้ไม่ให้เกิดเสื่อม เป็นเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าต้องหมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ เวลาประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เวลาเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก (คืออยู่ในที่ประชุมจนเลิกประชุม)

ก่อนจบขอฝากความเห็นไว้ว่า พระสงฆ์กับการศึกษาไทยนั้นไม่ควรจะแยกกัน มิฉะนั้นปัญหาวิกฤติทางพฤติกรรมจะรุนแรงมากขึ้นและสูงขึ้น เป็นเรื่องที่น่าวิตก และเราก็วิตกกันอยู่ทุกวันนี้ เรารู้สาเหตุแล้วก็สามารถที่จะแก้ไขได้ แต่วิธีแก้นั้นก็ต้องเริ่มจากการระดมข้อเท็จจริง ต้องมองให้เห็นความจริง เมื่อมองเห็นความจริงแล้วก็ต้องยอมรับความจริงเสียก่อน

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา □ 43

เมื่อยอมรับก็จะสามารถหันหน้าเข้ามาปรึกษาหารือกันได้ เมื่อมีการปรึกษาหารือกันก็จะเห็นทางออกของปัญหาและหนทางแก้ไขได้ชัดเจน และจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ทุกอย่าง แต่หากมองไม่เห็นความจริง หรือมองเห็นแต่ไม่ยอมรับความจริง การดำเนินการทุกอย่างก็หยุดชะงักไม่ไหวติง แต่ปัญหาจะวิ่งไปเรื่อยๆ จนไม่สามารถจะหยุดยั้งได้ในอนาคต นั่นก็คือความวิบัติของชาติบ้านเมือง

ในที่สุดนี้ขออำนาจพรให้ทุกท่านประสบแต่ความสุขสวัสดิเจริญก้าวหน้าในธรรม ในอาชีพหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตตลอดกาลเป็นนิรันดร์เทอญ

กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน^๑

ขอถวายความเคารพพระเถรานุเถระผู้มีอาวุโสมากกว่า และขอสวัสดิ์เพื่อนสหธรรมิก ภิกษุสามเณรทุกรูป ขอเจริญพร ท่านสาธุชนทั้งหลาย ซึ่งมีเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติที่เป็นเจ้าของงานทุกๆ ท่าน

นับเป็นโอกาสดีและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับอาราธนา ให้มาเป็นองค์ปาฐกถาพิเศษในวันนี้ ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยวาระ ครบรอบ ๓ ปีแห่งการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดขึ้น และได้รับความสนใจ เป็นอย่างดี

ในวันนี้จะพูดเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม :

^๑ ปาฐกถาพิเศษในการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม : บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในโอกาสครบรอบสามปี การปฏิรูปการศึกษา จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ วันเสาร์ที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี

บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน” ตามหัวข้อที่
ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าบทบาทของการจัดการศึกษาในอดีต
ท่านทั้งหลายก็ทราบกันเป็นอย่างดีแล้วว่าวัดเป็นผู้ที่มีบทบาท
ในการจัดการศึกษามาตั้งแต่เริ่มแรก **วัด** เป็นโรงเรียน **พระ** เป็น
ครูสอน เพราะฉะนั้นพระจึงได้รับการยกย่องว่าเป็น **“พระครู”**
คือ พระที่เป็นครู แต่บทบาทดังกล่าวในยุคหลังๆ ค่อยลงไป
เพราะเหตุว่าการศึกษาของเยาวชนนั้นได้ออกไปจากวัดเป็น
ส่วนใหญ่ แม้ว่าส่วนหนึ่งจะยังคงอยู่ในวัด แต่คงอยู่เฉพาะตัว
อาคารเท่านั้น ในส่วนการบริหารจัดการและบุคลากรของ
โรงเรียนทางราชการเป็นผู้จัดการทั้งหมด พระสงฆ์ ไม่ได้มีส่วน
เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโดยตรง จะมีบ้างก็อยู่ในส่วนของ
การอุปถัมภ์ด้านปัจจัย เช่น ทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน
การสอน หรือแม้ว่าจะมีการอุปถัมภ์ในด้านอาคารสถานที่ก็มี
ไม่มากนัก บทบาทในเรื่องการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ที่มี
ต่อเยาวชนก็ลดน้อยค่อยลงไปจนกระทั่งสังคมสมัยใหม่มอง
เห็นว่าการศึกษานั้นไม่จำเป็นจะต้องอาศัยพระอาศัยวัดเหมือน
ในอดีตก็เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นผลเสียก็ตกอยู่แก่คน ๒ ฝ่าย
ด้วยกัน

ฝ่ายแรก คือ **ฝ่ายวัด** ซึ่งดูเหมือนว่าจะอ่อนด้อยกำลังลง
เพราะว่าองค์คาพยพไม่ได้ใช้ เมื่อองค์คาพยพไม่ได้ใช้ก็อ่อนด้อย

46 □ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับการจัดการศึกษา

เหมือนร่างกายเรา แขน ขา หรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ใช้งานนานๆ ก็ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะทำ ถ้าหากว่าได้ทำอะไรบ่อยๆ ก็จะมีเรี่ยวแรงทำมาก ภิกษุหรือคณะสงฆ์ไม่มีโอกาสที่จะดูแลจัดการเรื่องการศึกษา เรี่ยวแรงทางนี้จึงลดน้อยลงไป แต่ไปมีกำลังเข้มแข็งในด้านอื่น เช่น ในด้านการก่อสร้าง การพัฒนาวัด สร้างโบสถ์ สร้างวิหาร แต่ด้านการศึกษาอ่อนด้อยไป ผลเสียจึงตกอยู่กับวัดและพระสงฆ์เอง

ฝ่ายที่สอง คือ **ฝ่ายเยาวชน** ซึ่งเป็นฝ่ายผู้รับ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้เยาวชนของชาติมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หลายอย่าง ปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะปัญหาเรื่อง **จริยธรรม** เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียกร้องสถานภาพทุกสิ่งทุกอย่างให้กลับคืนมาเหมือนในอดีตเมื่อประมาณ ๖๐ ปีที่แล้ว นั่นก็คือ

๑. ทำอย่างไรวัดจึงจะมีบทบาทในการช่วยเหลือจัดการการศึกษา แม้จะไม่เหมือนเดิมแต่ก็ให้มีส่วนในการจัดการศึกษาบ้าง

๒. ทำอย่างไรจึงจะให้เยาวชนยุคใหม่เข้าใจเรื่องศีลธรรม จริยธรรม และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ก็เป็นเรื่องที่ต้องขบคิดกัน

ในเรื่องดังกล่าวนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้ดำเนินการโครงการนำร่องวัดต่างๆ ที่จัดการศึกษาหรือทำงานเกี่ยวกับการศึกษาของภิกษุสามเณร และเยาวชนของชาติจนเป็นที่ยอมรับของสังคม ได้ศึกษาว่า ท่านมีวิธีการจัดการและวิธีการดำเนินการอย่างไรจึงประสบผลสำเร็จ ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองด้วยดีจากวัดต่างๆ อันเป็นเรื่องที่น่ายินดีแม้ว่าจะอยู่ในวงแคบ ยังไม่ค่อยเปิดตัวมากนัก แต่ก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี

สำหรับกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมโดยบูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และ ชุมชนนั้น อันดับแรกต้องตั้งเป้าก่อนว่า จริยธรรมคืออะไร โดยให้คำจำกัดความว่า จริยธรรมคือ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพิจารณาต่อไปว่าเป็นพฤติกรรมของใคร ใครเป็นคนประสงค์ พฤติกรรมที่กล่าวถึงคือพฤติกรรมของเยาวชน ซึ่งต่อไปจะเป็นอนาคตของชาติ โดยถือว่าเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตามต่อไปว่าใครประสงค์ เยาวชนประสงค์ พ่อแม่ประสงค์ หรือภิกษุสามเณรประสงค์ บางครั้งสิ่งที่ผู้ใหญ่ประสงค์ เด็กอาจจะไม่ประสงค์ก็ได้ เพราะว่าเด็กก็ชอบอย่างหนึ่ง ผู้ใหญ่ก็ชอบอย่างหนึ่ง คือมีความประสงค์ต่างกัน เด็กเขาคิดว่าสิ่งที่เขาทำดีแล้ว เพราะฉะนั้นจึงควรพิจารณาว่า จริยธรรมที่กำลังจะเสริมสร้างหมายถึงอะไร เป็นพฤติกรรมของใคร และใครประสงค์

ในกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม มีองค์ประกอบดังนี้

ประการแรก จะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันเสียก่อน เพราะเรื่องจิตสำนึกเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้ายังมีจิตสำนึกที่แตกต่างกันไม่เห็นร่วมกัน ความคิดเห็นยังไม่เป็นเอกภาพ โดยเฉพาะในหมู่ผู้ที่จะเสริมสร้างจริยธรรมแล้วก็เดินหน้าไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะหยุดอยู่กับที่ถ้าหากว่าความเป็นเอกภาพยังไม่เกิดขึ้น จิตสำนึกยังไม่มี เพราะฉะนั้นต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันให้มีความเห็นคล้อยตามกันเป็นแบบเดียวกัน มีเป้าหมายอย่างเดียวกัน ซึ่งภาษาพระเรียกว่า **ทิวฐีสามัญญตา** เป็นการปรับความคิดเห็นให้ตรงกัน แล้วขั้นต่อไปจะเกิด **ศีลีสามัญญตา** คือ ปรับการกระทำให้เหมือนกัน ตรงกัน ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธเจ้าโดยตรง

ในการปรับความคิดเห็นให้ตรงกันที่เรียกว่า ทิวฐีสามัญญตา นั้น ต้องมีเป้าหมายว่าปรับความคิดเห็นให้ตรงกันในเรื่องใด ซึ่งมีหลักการดังนี้

๑. ต้องให้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างจริยธรรมว่ามีความสำคัญอย่างไร และได้ประโยชน์อย่างไร

๒. ต้องให้เห็นความจำเป็นว่า ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องมาเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชนของชาติ ช่วยกันตกแต่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้อยู่ในตัวเยาวชนให้ได้ และให้เห็น

ความจำเป็นในข้อนี้

๓. ต้องให้รู้ความจริง เพราะว่าในการที่จะปรับความคิดเห็น ต้องรู้ความจริง รู้ข้อเท็จจริง การได้อ่านหนังสือ อาจจะรู้ไม่จริงหรือรู้ข้อมูลตามตัวหนังสือเท่านั้น ความรู้จริงนั้นเกิดขึ้นจากการสัมผัส ต้องไปสัมผัสด้วยตัวเอง ถ้าหากว่าสัมผัสด้วยการกระทำ คือตัวเองทำเอง เห็นปัญหาเอง เรียกว่ารู้จริง เพราะฉะนั้นความคิดเห็นร่วมกันจะเกิดมีได้ก็ต้องรู้จริงและเห็นร่วมกัน

๔. ผู้ที่จะต้องมีความจริงใจ มีความเสียสละและอยากจะทำ นั่นคือระบบจิตใจ

ประการที่ ๒ การระดมความคิดเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน เป็นเรื่องจำเป็นมาก กล่าวคือต้องประชุม/สัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกัน เวลานี้พบว่าคนทำงานไม่ค่อยได้คุยกัน ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างไป เหมือนกับการพายเรือที่ต่างคนต่างพาย บางครั้งก็วนอยู่ในบึง ออกนอกบึงไม่ได้ก็เพราะว่าไม่ได้ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าหลักอภิธานิยธรรม ซึ่งหมายถึงหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พระพุทธเจ้าสอนไว้เป็นเบื้องต้น ต้องประชุมกันเป็นประจำ นั่นคือต้องระดมความคิดเห็นนั่นเอง

ในการระดมความคิดนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้รู้ว่า

50 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

๑. สภาพปัญหาด้านจริยธรรมในปัจจุบันเป็นอย่างไร

๒. ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

๓. แล้วควรจะเป็นอย่างไร ต้องหาบทสรุปให้ได้ว่าจะ
เป็นอย่างไร

๔. ต้องทำอย่างไร ต้องรู้ความจริง ระดมความคิดหาข้อ
ยุติให้ได้ว่าสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ควร
จะเป็นอย่างไร และต้องทำอย่างไร ซึ่งเป็นไปตามหลักของ
พระพุทธเจ้าที่เรียกว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

คำว่าเป็นอย่างไรคือ **ทุกข์** ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นคือ **สมุทัย**
ควรจะเป็นอย่างไร คือ **นิโรธ** ต้องทำอย่างไรคือ **มรรค**

ประการที่ ๓ การแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนว่าควรจะเป็น
บทบาทของใคร ในขั้นตอนนี้เป็นเรื่องการบูรณาการ สิ่งแรก
ที่ต้องทำคือต้องสืบค้นไปยังอดีตเสียก่อนเพื่อที่จะได้สืบต่อมา
ยังปัจจุบัน แล้วสืบสานไปสู่อนาคต ต้องเหลียวหลังและมองหน้า
ถ้าเราไม่เหลียวหลังเราก็มองไม่เห็นที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
เดินไปอาจจะพลาดได้ ในกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมนั้น
ในอดีตที่ผ่านมาสังคมมีหลักอยู่ ๓ หลักใหญ่ คือ บ้าน วัด
โรงเรียน และถือว่าเป็นหลักสังคมมาตั้งแต่แรก **บ้าน วัด**
โรงเรียน โบราณเรียกว่า **“บวร”** บ หมายถึง บ้าน ว หมายถึง
วัด ร หมายถึง โรงเรียน บ้าน วัด โรงเรียน เป็นเสาหลัก

พ่อแม่เป็นหลักบ้าน สมภารเป็นหลักวัด กษัตริย์เป็นหลักเมือง

ต่อมาในยุคหลังหลักเมืองเปลี่ยนจากกษัตริย์เป็นราชการ ซึ่งความจริงก็คือกษัตริย์นั่นเอง เพราะข้าราชการก็คือคนที่พระเจ้าแผ่นดินทรงมอบหมายให้ทำงานราชการแทนพระองค์ หรืออีกนัยหนึ่งข้าราชการหมายถึงผู้ทำการแทนพระมหากษัตริย์ บ้าน วัด โรงเรียน ในอดีตเป็นหลักของสังคม ปัจจุบันเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหลักได้แก่ ชุมชน และควรจะเรียกขื่อย่อว่า **“บวรชน”** ซึ่งได้ความหมายพอสมควร ทั้ง ๔ องค์การนี้ถือเป็นหลักของสังคมมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากชุมชนก็คือ บ้าน บ้านก็คือ ชุมชน ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะตัวบ้านอย่างเดียว ไม่ใช่บ้านใครบ้านมัน แต่หมายถึงชุมชนแต่ละชุมชน

หน้าที่ของหน่วยสังคมในสมัยโบราณท่านทำหน้าที่อะไร **บ้านทำหน้าที่พัฒนากาย วัดทำหน้าที่พัฒนาใจ โรงเรียนทำหน้าที่พัฒนาสมองหรือพัฒนาปัญญา** มีการแบ่งงานกันชัดเจน

บ้านพัฒนากาย หมายความว่าพ่อแม่ครอบครัวยุติแลเด็กด้านร่างกายให้เจริญเติบโต เน้นการพัฒนาร่างกายเป็นหลัก

ส่วนการพัฒนาใจเพื่อให้ลูกเป็นคนดี ให้เป็นหน้าที่ของวัด เป็นเรื่องของพระสงฆ์ โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองนำเด็กเข้าวัด ตั้งแต่เล็กๆ พาลูกหลานไปทำบุญ ไปฟังเทศน์ฟังธรรม ฝึกให้ลูกกราบพระ ฝึกให้ลูกใส่บาตร และทำกิจกรรมต่างๆ เรียกว่า

52 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

พัฒนาจิตใจให้เด็กเป็นคนอ่อนโยน เป็นคนอ่อนน้อม มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เริ่มต้นฝึกลูกด้วย ทาน ศิล ภาวนา เช่น การให้ลูกใส่บาตรก็เป็นทานแล้ว สอนให้ลูกไม่รังแกสัตว์ ไม่ทะเลาะกัน ก็เป็นการรักษาศีลแล้ว สอนลูกให้เป็นคนจิตใจสงบ ไม่โกรธง่าย ให้อภัยแก่ผู้อื่น ก็เป็นภาวนา พ่อแม่ นำลูกไปวัด พระสงฆ์ก็อบรม สั่งสอน หน้าที่ในการพัฒนาจิตใจก็ได้มาจากวัดเป็นส่วนใหญ่

สำหรับโรงเรียนซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาสมองหรือพัฒนาปัญญา นั้นมีความชัดเจนมาก เพราะที่บ้านกับวัดแม่จะสอนแต่ก็สอนในด้านอื่น แต่เรื่องสติปัญญาหรือสมองเป็นเรื่องของครูและอาจารย์ในโรงเรียน หน้าที่หรือบทบาทนี้ต้องแบ่งให้ชัดเจน

สำหรับชุมชนนั้นต้องเสริมบทบาทว่าชุมชนในปัจจุบันต้องมีหน้าที่ในการพัฒนาเด็ก ด้านอื่นๆ ที่วัด บ้าน โรงเรียน ยังไม่ได้พัฒนา เช่น การอยู่ร่วมกันในสังคม การช่วยเหลือสังคมด้านต่างๆ หรือแม้แต่การแบ่งเวลาอยู่ในสังคม การพูดจาและมารยาทสังคมต่างๆ ที่กล่าวมาเป็นเรื่องของบุคลิกภาพทั้งหมด ชุมชนสามารถที่จะฝึกได้ช่วยได้ โดยคนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน

กล่าวโดยสรุปว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องแบ่งหน้าที่กันให้

ชัดเจนระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน โบราณท่านบอก
ว่าแบ่งกันทำไมเหน้อยมาก เพราะว่าคนโน้นออกแรงนิตคนนี้
ออกแรงหน้อยช่วยกัน แต่ถ้าแบ่งกันทำ อย่างนี้ทำงานสนุก
บ้านก็แบ่งจะเอาชนะวัด จะเอาชนะโรงเรียน พัฒนาด้าน
ร่างกายเด็กให้ดี วัดก็แบ่งกับบ้าน แบ่งกับโรงเรียน พัฒนาใจ
เด็กให้สูง โรงเรียนก็แบ่งกับบ้านกับวัด ต้องเอาชนะบ้าน เอา
ชนะวัดให้ได้ ด้วยการพัฒนาสมองและปัญญาเด็กให้ดี ชุมชน
ก็อยากจะเอาชนะบ้าน วัด โรงเรียน ด้วยการพัฒนาบุคลิกภาพ
ของเด็กให้ดี เมื่อทุกฝ่ายแบ่งกันทำงานจึงไม่เหน้อยมาก แบ่ง
กันทำสนุก แต่ถ้าแบ่งกันทำแล้ววุ่นวาย เช่น ครูเลือกสอนแต่
เด็กดีๆ เด็กไม่ดีไม่สนใจ นี่เรียกว่าแบ่งกันทำ ถ้าเกี่ยงกันทำ
จะเป็นอัมพาต หมายความว่าไม่ใช่หน้าที่ของตัวเอง เช่น พ่อ
แม่ผู้ปกครองมอบหน้าที่การอบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นหน้าที่
ของครู ครูก็บอกว่า ปกครองเด็กแค่ ๗-๘ ชั่วโมงในรั้ว
โรงเรียนเท่านั้น พ่อออกนอกรั้วโรงเรียนก็เป็นเรื่องของพ่อแม่
พ่อแม่เขาไม่อบรมก็ตามใจ วัดก็บอกว่าไม่ใช่หน้าที่ของเรา ไม่
ใช่ลูกเราไม่ใช่หลานเรา เด็กเขาไม่สนใจก็ไม่เอาแล้ว ไม่รู้ว่า
เป็นหน้าที่ของใครเพราะเกี่ยงกันทำ พ่อเกี่ยงกันทำก็กลายเป็น
อัมพาต วัดก็เป็นอัมพาต บ้านก็เป็นอัมพาต โรงเรียนก็เป็น
อัมพาต ชุมชนก็เป็นอัมพาต คือ ไม่ออกแรง ไม่ออกกำลังกาย

54 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ผลเสียก็ตกอยู่กับเยาวชน เพราะฉะนั้นต้องแบ่งกันทำให้ชัดเจน แต่ไม่ได้หมายความว่าทำอย่างเดียวก็นพอ พ่อแม่ก็ต้องพัฒนาทั้งกาย ใจ สติปัญญา มั่นส่มองและบุคลิกภาพของลูก วัตถุประสงค์ก็ต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๔ ด้าน แต่ต้องเด่นในด้านจิตใจ โรงเรียนก็ต้องพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน แต่ให้เด่นเรื่องปัญญาและส่มอง ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กในชุมชนให้ครบทั้ง ๔ ด้านโดยเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นหลัก วิธีเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชน เราารู้แล้วว่าต้องบูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ผสมผสานกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หมายความว่าทุกเรื่องของเด็กต้องทั้ง ๔ หน่วยนี้ต้องรับผิดชอบ ประคับประคองกันไป ที่ได้ผลชัดเจนเท่าที่ประมวลกันมามี ๔ วิธีกว้างๆ คือ

๑.แนะให้ทำ คือ การสอนให้มีความรู้ สอนแนวทางการปฏิบัติ

๒.นำไปดู คือ ฝึก สอนวิธีปฏิบัติเพื่อให้ปฏิบัติเป็น

๓.อยู่ให้เห็น คือ ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี ดำเนินชีวิตตามแนวทางที่สอน

๔.เป็นให้ตลอด คือ มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะกลมกลืนให้เด็กเป็นคนดีของสังคมและดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยสม่ำเสมอ

ดังนั้น จึงขอสรุปว่า การเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชน
ต้องดำเนินการโดยบูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และ
ชุมชน ให้มีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
และทั้ง ๔ องค์กรหลักนี้ต้องรับผิดชอบประคับประคองกันไป

ภาคผนวก

**ประวัติและผลงานของ
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)
เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง
กรุงเทพมหานคร**

พระธรรมกิตติวงศ์

สถานะเดิม : ทองดี สุรเดช
ฉายา : สุรเตโช

ประวัติการศึกษา

- การศึกษาทางธรรม : นักธรรมชั้นเอก
เปรียญธรรม ๙ ประโยค
- การศึกษาทางโลก : วิชาครูพิเศษมัธยม (พม.)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ราชบัณฑิต สาขาศันติภาษา
สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน
- หัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๘
- เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
- เจ้าสำนักเรียนวัดราชโอรสาราม

58 □ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา

ตำแหน่งอื่นๆ

- กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประธานกรรมการดำเนินงานโครงการนำร่องการจัดการ
ศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ที่ปรึกษา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)	เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
ดร.รุ่ง แก้วแดง	เลขาธิการคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ
ดร.นงราม เศรษฐพานิช	ที่ปรึกษาด้านนโยบาย และแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ
นางสาวพินสุดา สิริธรังศรี	ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนัก นโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ

ฝ่ายเลขานุการ

โครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา

นางสาวประภาพรณ วงศาโรจน์	นักวิชาการศึกษา ๘ ว.
นางพิศมัย แผงนุเคราะห์	นักวิชาการศึกษา ๘ ว.
นายสมศักดิ์ จิตตพรพงษ์	นักวิชาการศึกษา ๖
นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง	นักวิชาการศึกษา ๖ ว.

ผู้เรียบเรียง จัดทำต้นฉบับ และประสานการจัดพิมพ์

นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้
และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต
สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

หมวด ๑ มาตรา ๖